

Kurs logiki: lekcja 11. Nazwy konkretne a nazwy abstrakcyjne

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Animacja](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Św. Tomasz z Akwinu, *Traktat o roztropności*, tłum. W. Galewicz, s. 49,7.
- Źródło: Tadeusz Kotarbiński, *Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, s. 14.
- Źródło: Tadeusz Kotarbiński, *Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, s. 13.

Kurs logiki: lekcja 11. Nazwy konkretne a nazwy abstrakcyjne

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

W naszych wypowiedziach używamy różnych nazw. Niektóre z nich odnoszą się do konkretnych namacalnych rzeczy, inne odnoszą się do zbiorów rzeczy, jeszcze inne do rzeczy, które nie istnieją fizycznie, niemniej odgrywają ważną rolę w naszym życiu i komunikacji. Czy wszystkie te nazwy mają taką samą wartość i znaczenie w argumentacji? Jak odróżniać jedne od drugich? A może niektórych nazw powinniśmy w ogóle unikać, żeby zwiększyć siłę przekonywania naszych argumentów?

Twoje cele

- Poznasz cztery najważniejsze logiczne kategorie nazw.
- Poćwiczysz odróżnianie tych kategorii.
- Zrozumiesz zależności między kategorią nazw a siłą przekonywania argumentów z ich użyciem.
- Włączysz się w filozoficzną dyskusję nad statusem nazw abstrakcyjnych.

Przeczytaj

Ludzie toczą spory od zarania dziejów, historia filozofii to również historia najróżniejszych sporów. Jednak w filozofii współczesnej filozofowie odkryli oryginalny sposób rozwiązywania niektórych z nich. Mianowicie poprzez unieważnienie. Twierdzili, że w dużej części były to spory pozorne, bo o słowa. Jednym z takich filozofów był polski wybitny logik Tadeusz Kotarbiński, który operował kategorią **nazw pozornych**. Niektóre spory nie mają według niego sensu, bo toczą się wokół zdań używających nazw pozornych, tj. nieodnoszących się do żadnych rzeczywistych rzeczy czy zbiorów rzeczy. Nie można ich w żaden sposób rozstrzygnąć.

Z tego też powodu, kiedy argumentujemy, warto uzmysłwić sobie, jakich używamy nazw, co one dokładnie oznaczają, jaką nazywają rzeczywistość. Zwróćmy na przykład uwagę na fragment typowego wywodu filozoficznego z zakresu etyki. Ten pochodzi z *Sumy teologicznej* św. Tomasza z Akwinu.

((Św. Tomasz z Akwinu

Traktat o roztropności

Głównym zadaniem roztropności jest właściwe dobieranie środków do celu. To zaś jest właściwe jedynie wtedy, gdy chodzi o dobry cel i gdy również wybierany środek jest dobry oraz stosowny do celu.

Źródło: Św. Tomasz z Akwinu, *Traktat o roztropności*, tłum. W. Galewicz, s. 49,7.

św. Tomasz z Akwinu, autor nieznany, XVIII w.

Św. Tomasz z Akwinu w swojej doktrynie etycznej pozostawał pod bardzo dużym wpływem Arystotelesa. Obaj uważali, że dobro przejawia się przede wszystkim w określonym sposobie działania. Czy możesz wyobrazić sobie coś, co nazwalibyśmy dobrem etycznym, a co nie byłoby widoczne w jakimś działaniu człowieka?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Co jest tutaj nazywane? Cały wywód rozwija się wokół takich kategorii, jak „roztropność”, „cel”, „środek do celu”, „dobry cel”. Z jednej strony wydaje się, że mówi św. Tomasz o rzeczy konkretnej i jakoś namacalnej. Przecież roztropność to stan, w jakim jest człowiek, stan jego charakteru, który wyraża się w określonych działaniach, wyborach, a więc w czymś obserwowalnym empirycznie. Z drugiej strony roztropność jako taka, w dodatku rozważana w kontekście takich pojęć, jak cel i dobry cel, wydaje się czymś bardzo abstrakcyjnym, a przez to nieuchwytnym. Może więc jest to nazwa pozorna? Przyjrzyjmy się teraz, na jakie kategorie dzieli się w logice nazwy. Pierwszy podstawowy podział rozróżnia **nazwy konkretne** i **abstrakcyjne**. Nazwy konkretne oznaczają osoby, rzeczy lub zbiory osób lub rzeczy jak „Jan Kowalski”, „sosnowy stół, który stoi w moim pokoju”, „krzesło”, „drzewo”. Nazwy abstrakcyjne natomiast nie oznaczają osób ani rzeczy, ale pewne uogólnione właściwości podpadające pod jedną z kategorii:

- cechę wspólną wielu osób lub rzeczy, jak „niebieskość”, „urodziwość” czy „roztropność”;
- zdarzenie, stan osoby lub rzeczy, jak „smutek”, „bójka” czy „gradobicie”;
- stosunek między osobami lub rzeczami, jak „wyższość”, „bliskość”.

Należy pamiętać, że różnica między nazwą konkretną a abstrakcyjną może niekiedy zależeć od sposobu użycia słów. I tak „niebieski samochód” to nazwa konkretna, natomiast „niebieskość” jako taka to nazwa abstrakcyjna. Zdaniem niektórych filozofów, jak już wyżej wspominaliśmy, istnieją niebieskie przedmioty, ale niebieskość jako taka nie istnieje.

Drugi podstawowy podział rozróżnia **nazwy indywidualne** i **generalne**. Nazwy indywidualne służą do oznaczania poszczególnych osób lub przedmiotów, jak „Warszawa”, „Jan Kowalski” czy „Gwiazda Polarna”, natomiast nazwy generalne odnoszą się zbiorów czy klas przedmiotów, jak „rzeka”, „człowiek” czy „gwiazda”.

Należy pamiętać, że o tym, czy nazwa jest generalna, nie decyduje to, czy stosuje się ona do więcej niż jednego przedmiotu, czy nie, ale sposób jej konstrukcji. Na przykład nazwa „miasto, w którym mieszka najwięcej Polaków” odnosi się tylko do jednego miasta, ale jest nazwą o charakterze generalnym. Podobnie ma się rzecz z tak zwanymi nazwami pustymi. Nazwa „filozof na księżycu” jest – w chwili, kiedy to zdanie tutaj zapisujemy – nazwą pustą, nie można jednak mylić jej z tym, co Kotarbiński określał mianem nazwy pozornej. Jest to nazwa konkretna generalna, tyle że chwilowo pusta.

Wróćmy teraz do problemu „pozorności” nazw. Kotarbiński pisze:

((Tadeusz Kotarbiński

Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk

Przez nazwę pozorną będziemy przeto rozumieli wszelkie takie słowo (lub układ słów), które może wprawdzie dorzecznie figurować za „B” w strukturze typu: „A jest B”, lecz tylko jeśli ta struktura pełni rolę skrótowozastępczą, nie rolę zasadniczą.

Mnóstwo jest takich słów pośród rzeczowników. „Sprawiedliwość”, „fakt”, „uprawnienie” – oto na chybił trafił wybrane przykłady spośród nader wielu. Rzecz jasna, że takie „nazwy pozorne” właściwie nie są nazwami, podobnie jak podrabiany pieniądź nie jest pieniądzem.

Źródło: Tadeusz Kotarbiński, *Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, s. 14.

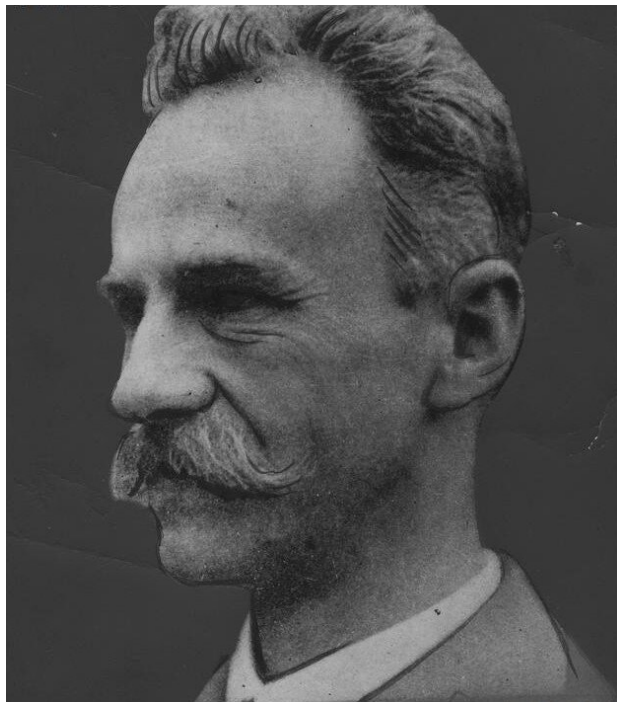
Ma tu Kotarbiński na myśli, że nazwy abstrakcyjne albo nie znaczą nic, albo są umownymi skrótami myślowymi. Jako przykład podaje nazwę „starszeństwo”. Jest to jego zdaniem nazwa pozorna w tym znaczeniu, że stanowi skrót myślowy innej. Jak wyjaśnia:

((Tadeusz Kotarbiński

Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk

Zdanie, którego skrótem jest powiedzenie „Starszeństwo jest stosunkiem przechodnim”, w nieskróconej postaci brzmi: „Jeżeli jakiś przedmiot jest starszy od innego przedmiotu, ten zaś jest starszy od jakiegoś jeszcze innego, to ów pierwszy przedmiot jest starszy od owego trzeciego.

Źródło: Tadeusz Kotarbiński, *Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, s. 13.

Tadeusz Kotarbiński, autor nieznany

Tadeusz Kotarbiński uważał, że filozofia to współcześnie przede wszystkim praca nad usprawnieniem naszej komunikacji, działania i sposobu zdobywania wiedzy o świecie. W samym sercu tego przedsięwzięcia lokuje się logika. Postulował też, żeby pozbyć się z naszej komunikacji, na ile to możliwe, wszelkich nazw pozornych. Wyobrażasz sobie codzienną komunikację całkowicie uwolnioną od takich nazw?

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Słownik

nazwy konkretne

wszystkie nazwy oznaczające osoby, rzeczy lub zbiory osób oraz rzeczy

nazwy abstrakcyjne

wszystkie nazwy oznaczające uogólnione właściwości w postaci cech lub stanów osób i rzeczy, a także zdarzeń lub relacji między osobami i rzeczami

nazwy indywidualne

nazwy, które oznaczają poszczególną osobę bądź rzecz

nazwy generalne

nazwy, które oznaczają zbiory osób, rzeczy lub właściwości

nazwy pozorne

według części współczesnych filozofów to synonim nazw abstrakcyjnych

Animacja

Polecenie 1

Zapoznaj się z animacją będącą kontynuacją wyводу z pierwszej części lekcji. Następnie zapisz dialog, w którym rozmówcy używają nazw abstrakcyjnych, powodujących niezrozumienie.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Dr3w2bRt>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Nazwy konkretne a nazwy abstrakcyjne*.

Polecenie 2

Przekształć zaproponowany przez siebie powyżej dialog tak, aby zawierał wypowiedzi łatwiejsze do praktycznego zrozumienia.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Nazwą konkretną nie jest...

☐ św. Tomasz z Akwinu.

☐ szlachetny czyn.

☐ ludzkość.

☐ człowiek na Marsie.

Ćwiczenie 2

Wskaż nazwy generalne.

☐ Słońce

☐ Droga Mleczna

☐ Ziemia

☐ planeta

Ćwiczenie 3

Święty Tomasz z Akwinu operuje kategorią cnoty roztropności, która według Kotarbińskiego...

☐ jest typową nazwą generalną.

☐ jest typową nazwą pozorną.

☐ jest nazwą pustą.

☐ jest nazwą konkretną.

Ćwiczenie 4

Wstaw w tekst poprawne dokończenie zdania.

Sposób narracji św. Tomasza wskazuje, że nazwy takie jak „roztropność” można .

zastąpić dowolnym innym słowem abstrakcyjnym bez wpływu na wartość wyводу.

przekształcić w rozbudowaną generalną nazwę konkretną

zrozumieć tylko dzięki wierze w Boga.

przekształcić w rozbudowaną generalną nazwę konkretną.

przekształcić w dowolną nazwę indywidualną.

Ćwiczenie 5

Sposób narracji św. Tomasza wskazuje, że nazwy takie jak „roztropność” można...

- ☐ przekształcić w rozbudowaną generalną nazwę konkretną.
- ☐ zastąpić dowolnym innym słowem abstrakcyjnym bez wpływu na wartość wyводу.
- ☐ zrozumieć tylko dzięki wierze w Boga.
- ☐ przekształcić w dowolną nazwę indywidualną.

Ćwiczenie 6

Tadeusz Kotarbiński uważał „filozofię” za nazwę zbyt ogólną, a przez to nic nieznaczącą. Postaraj się przekształcić ją w generalną nazwę konkretną, która nie byłaby, zdaniem tego myśliciela, pozorną:

Ćwiczenie 7

Ułóż krótki dialog na temat dowolnego filmu, ale składający się wyłącznie ze zdań zawierających same nazwy konkretne.

Ćwiczenie 8

Podaj przykłady pustych nazw konkretnych, które mimo że są puste, odgrywają istotną rolę w komunikacji. Wyjaśnij ich rolę.

Ćwiczenie 9

Popraw jakąś argumentację. Znajdź argumentację w mediach społecznościowych lub w serwisie informacyjnym, ale taką, która zawiera nazwę abstrakcyjną. Postaraj się przekształcić ją w nazwę konkretną, tak, żeby argumentacja zyskała dzięki temu na sile.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Kurs logiki: lekcja 11. Nazwy konkretne a nazwy abstrakcyjne

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kultura logiczna.

1. Podstawowe kategorie logiczne języka: nazwy i zdania. Uczeń:
- 2) odróżnia kategorie logiczne nazw i zdań od kategorii gramatycznych rzeczowników i zdań w sensie gramatycznym;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Poznasz cztery najważniejsze logiczne kategorie nazw.
- Poćwiczysz odróżnianie tych kategorii.
- Zrozumiesz zależności między kategorią nazw a siłą przekonywania argumentów z ich użyciem.
- Włączysz się w filozoficzną dyskusję nad statusem nazw abstrakcyjnych.

Cele operacyjne. Uczeń:

- poznaje cztery najważniejsze logiczne kategorie nazw;
- ćwiczy odróżnianie tych kategorii od siebie;
- rozumie zależności między kategorią nazw a siłą przekonywania argumentów z ich użyciem;
- włącza się w filozoficzną dyskusję nad statusem nazw abstrakcyjnych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem e-podręcznika;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- film;
- praca z tekstem.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach.

Środki dydaktyczne:

- e-podręcznik;
- tablica interaktywna lub rzutnik;
- komputery z dostępem do internetu dla uczniów;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Kurs logiki: lekcja 11. Nazwy konkretne a nazwy abstrakcyjne”. Prosi uczestników zajęć o rozwiązanie ćwiczeń nr 1-4 z sekcji „Sprawdź się” na podstawie treści w zakładce „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika nauczyciel sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji. Następnie inicjuje rozmowę kierowaną na podstawie pytań zawartych we wprowadzeniu.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Nauczyciel ocenia, na podstawie informacji na platformie, stan przygotowania uczniów do zajęć. Jeżeli jest ono niewystarczające, prosi o ciche zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Jeżeli zaś uczestnicy zajęć zaznajomili się wcześniej z tekstem, prosi, aby w parach wynotowali minimum trzy najważniejsze, ich zdaniem, kwestie poruszone w e-materiale. Następnie pary łączą się w grupy czteroosobowe i, dyskutując, wybierają wspólnie najważniejszy wątek. Na koniec każda z grup na forum przedstawia i argumentuje swój wybór.
2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Animacja”. Odczytanie polecenia do multimedium: *Zapoznaj się z animacją będącą kontynuacją wyводу z pierwszej części lekcji. Następnie zapisz dialog, w którym rozmówcy używają nazw abstrakcyjnych, powodujących niezrozumienie.* Wspólna praca całego zespołu klasowego nad odpowiedziami.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Nauczyciel wyświetla na tablicy ćwiczenie nr 5. Uczniowie w zespołach dwuosobowych wspólnie rozwiązują zadanie. Omówienie odpowiedzi na forum klasy.
4. Uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenie nr 6, a następnie porównują swoje odpowiedzi z kolegą lub koleżanką.
5. Ostatnią partię ćwiczeń (nr 7 i 8) uczniowie wykonują wspólnie i omawiają je razem z nauczycielem.

Faza podsumowująca:

1. Na koniec zajęć nauczyciel raz jeszcze wyświetla na tablicy interaktywnej lub przy użyciu rzutnika temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. W kontekście wyświetlonych treści prosi uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach nauczyłem się...
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Wybierz jedno z pytań kluczowych, jakie pojawiło się na dzisiejszej lekcji, i odpowiedz na nie w zeszycie. Pamiętaj o odpowiedniej argumentacji.

Materiały pomocnicze:

- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.
- Martens E., *Dydaktyka filozoficzna*, w: „Edukacja Filozoficzna” 6 (1988).
- Taraszkiewicz M., *Trendy - uczenie w XXI wieku*, „Internetowy Magazyn CODN” 1 (2005).
- Silberman M., *Uczymy się uczyć*, Gdańsk 2005.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Animacja” do podsumowania lekcji.

